

GÜNDELİK HAYAT BAĞLAMINDA DÖNÜŞEN SANAT

Murat GÖK¹

Seçkin AYDIN²

Özet

Son yüzyılda, modern kapitalist toplumsal ilişkiler düzeninde ve bürokratik yöntemlerle gündelik hayat çeşitli yollarla kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Özellikle sosyal bilimlerin ilgi alanına girmiş olan gündelik hayat aynı anda sanatın da konusu olmuştur. Sür-realizm ve Dada gibi öncü sanat akımlarının hem sanattaki hem de gündelik hayattaki rutinlerin akışını etkileyerek, sanatta, kültüre, düşünceye dair yaklaşımlar sergilemişlerdir. Aralanan bu kapıda, gündelik hayat pratiklerinin sanatta ele alınması, belirgin bir şekilde ivme kazanarak, günümüzde de devam etmektedir. Özellikle 1. Dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan savaş karşıtı düşünsel ortamda sanatçılar da sanatın rolünü sorgulamaya başlamışlar. Edebiyat, felsefe, tiyatro, resim gibi birçok alandan sanatçı ve düşünürler kapitalist sistemin ve dolayısıyla egemen sınıfın hizmetindeki bir sanat anlayışının aksine daha çok gündelik hayatla ilişkili olan bir sanatın gerekliliği üzerine tartışmalar başlatmış bu tartışmalar 2. Dünya savaşından sonra zirve noktalarına ulaşarak sanatta, etkisi günümüz sanatında hala hissedilen köklü dönüşümlere yol açmıştır.

Bu makalede öncelikle gündelik hayat kavramı sosyal bilimler alanında yazılan kaynaklardan elde edilen bilgilerle açıklanmaya çalışılmış ve daha sonra gündelik hayat ile sanat ilişkisinin sanat tarihsel bir kronolojiyle sanat akımları bazında incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda sanatçıların algılarıyla gündelik hayat, sanat ilişkisinin sanat yapıtına yansımaları ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırma gündelik hayat sanat ilişkisinin kültürel kodlarla sanat eserine sızıp politik bir ifadeye dönüşmesini örnek eserler üzerinden incelemeye çalışmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sanat, resim, sanat akımları, sanat tarihi, gündelik hayat.

Gönderilme Tarihi: 06 Mayıs 2020

Kabul Tarihi: 29 Mayıs 2020

- 1 Yüksek Lisans. Batman Üniversitesi GSF muratgok_021@hotmail.com ORCID NO 0000-0001-6434-6877
- 2 Prof. Dr. Batman Üniversitesi GSF. seckin.aydin@batman.edu.tr ORCID NO 0000-0001-5019-3435

ART WHICH TURNED BY THE CONTEXT OF DAILY LIFE^{3*}***Abstract***

In the last century, everyday life has been tried to be controlled in various ways in modern capitalist social relations and bureaucratic methods. Everyday life, which is especially in the interest of social sciences, has been the subject of art at the same time. They exhibited approaches to art, culture and thought, influencing the flow of leading art movements such as surrealism and Dada, both in art and in everyday life. In this doorway, the handling of everyday life practices in art continues with a significant acceleration and continues today. Especially in the anti-war intellectual environment that emerged after the First World War, the artists started to question the role of art. Contrary to the understanding of the capitalist system and the art that is in the service of the ruling class, artists and thinkers from many fields such as literature, philosophy, theater, painting, have started discussions on the necessity of an art that is mostly related to everyday life. it has led to radical transformations still felt in today's art.

In this article, firstly, the concept of everyday life was tried to be explained with the information obtained from the sources written in the field of social sciences, and then the relationship between everyday life and art was tried to be analyzed on the basis of art movements with a historical chronology. In this context, the perceptions of the artists and the reflection of the relationship between daily life and art on the artwork were tried to be addressed. The research attempts to examine the relationship between everyday life and art, through cultural codes and into a political expression, through exemplary works.

Keywords: *Art, painting, art movements, art history, daily life.*

---

3 This article has been produced from the author's master thesis and has been rearranged in article format with the thesis advisor.

GİRİŞ

GÜNDELİK HAYAT

Gündelik hayat kültür, politika, sanat, edebiyat ve felsefe gibi alanlarda geniş bir çerçeveden ele alınmış olup, bilimsel çalışmalar içerisinde de yer almaya başlamıştır. Gündelik hayata olan ilginin bu denli artarak yükselmesinin ve derinlik kazanmasının nedeni ise son yüzyılda gündelik hayatın adeta bir ayna görevi görerek toplumsal olanı içinde barındırması ve bilimsel çalışmalara bir model olarak görülmesidir.

Modern öncesi toplumlarda tarihin arka planına atılarak göz ardı edilen gündelik hayat kavramı, son yıllarda sosyoloji, antropoloji, felsefe gibi alanlarda ve kültürel çalışmalarda kavramın sistemselsel ve makro analizi yapılarak incelenmiştir. Gündelik hayat, Avrupa ya da batı merkezli kabul alınarak kavramsallaştırılmış ve buna göre baskın bir dil oluşturulmuştur. Gündelik hayat, içinde bulunduğumuz “yaşanılan” ve dilimlere ayırdığımız zamanlardır. Bu önemsiz basit anlar en çok aşına olduğumuz ve çoğu kez gözümüzden kaçan bir dizi eylemlerimizi kapsayan zamanlardır. Ritmik olarak, kusursuz döngü içinde gerçekleştirdiğimiz eylemlerimiz bize sunulanın sınırlarıdır. Gündelik yaşamımızı biçimsel açıdan ve sistematik olarak yönlendirilse de geçen “an”ları genel olarak müdahale edilmiş “normal” olarak geçen zamanların içinde yaşarız. Gündelik hayatın döngüsellığı kendini böylece kabul ettirir. Lefebvre ve Reguile’e (2005) göre: “Bu zamanlar içinde bir yanda temel, döngüsel ritimler vardır; diğer yandan nicelleştirilmiş zamanın dayattığı tekdüze tekrarlamalar. Döngüler, tekrarlarla kesiştiği sırada bile onları harekete geçirir.”

Gündelik hayat sadece sıradan faaliyetlere değil, zaman içerisinde dönemsel olarak değişim gösteren faaliyetlerin sıralanışlarına indirgeyip toplumsal ilişkileri veya özellikle kent hayatına ait hiyerarşiyi görmezden gelmemiz yanıltıcı olur. Gündelik hayatta belirli zaman aralıklarıyla sık sık tekrarlanan eylemler rutinleşerek (ritmik bir biçimde) yine zaman içinde kurumsallaşır. İş saatleri ve iş saatleri dışında eğitim, eğlenme, dinlenme veya tatil planları, restoran ve kafelerde geçirilen zaman ve zamanın oluşturduğu sosyal varyasyonların artması, insanları sadece gündelik hayattan uzaklaştırdı. Doğrusal olan bu zamanın içinde artan talepler ihtiyaçları da arttırdı. Gündelik gerçekler güdüsel olarak hedeflere ulaşmak için gösterilen çaba ya da ihtiyaçların, üretim-tüketim ilişkisi içerisinde karşılanması zorunluluğunun getirdiği yoksunluk ve tatminsizliği de ortaya çıkardı. Lefebvre, bu konuda;

“Hegel’in ‘Bireyle toplum ilişkileri içindeki bir ihtiyaçlar sistemini sivil toplumun tözü olarak keşfettiğini sanırken iyimser olduğunu söyler. Bizse daha ziyade, gündelik hayata, hayal kırıklığına ve drama varana dek istikrar sağlayan temsillerin, direngenliklerine rağmen oldukça kırılğan ve çok nispi sistemlerini keşfediyoruz.” (Lefebvre, 2013: 69)

Gündelik hayat kabaca, zorunlu ihtiyaçlarımız, otomatikleşen reflekslerimiz, organik işlevlerimiz veya fiziksel davranışlarımızla sınırlı değildir. Günlük yaşantımızı sürdürürken -sınırlarımız dahilinde- kendi varoluşumuzu da gerçekleştirmiş oluyoruz. Lefebvre, (2013:55) bu duruma: “Nasıl yaşıyoruz?” a cevap vermek güç olsa da soru yine açıktır. Başka bir deyişle en kavranamaz çerçevesinin çizilmesi ve belirlenmesi en güç olan şeydir. Bir anlamda bundan daha yüzeysel bir şey yoktur. Bayağılıktır, kabalıktır, tekrarlanan şeydir” der.

Hayatın içinden “şimdiyi” belirli zaman periyoduyla, geçmiş yaşantılarımızdan devraldığımız alışkanlıklarımızla devam ettiriyoruz. Geçip giden hayatın akışı içinden gündelik hayatımızı ya da arzularımızı lehimize çevirirken zarar görmeden, en az hasarla bunu nasıl değiştirebiliriz ya da nasıl gerçekleştirebiliriz? Belirlediğimiz hedeflere ulaşmada başarılı olabilir miyiz? Bizi sabitleştirmeye iten rutinelere tepkimizi gündeliğin içindeki rutinlerle mi vereceğiz? Alacağımız kararlar sıradan olarak gördüğümüz seçimlerimizi daha yaratıcı bir zekayla ve yöntemlerle birleştirebilir miyiz?

Güçlülerin stratejisi, gündelik yaşamın parametrelerini oluşturan mekanları ve metalarını denetim altında tutmaya çalışır. (Fiske, 2012:47) İktidar ve bireyi karşı karşıya getiren gündelik yaşam pratikleri, kimi zaman insanlar kendi lehlerine çevirerek stratejik mantık ve taktiksel mantıkla basit hilelerle gerçekleştirir. Günlük yaşamımızdaki pek çok alışkanlık ‘eylem, uygulama ve üretim’ tarzlarının büyük bir bölümü strateji ve taktiktir. Zayıflar taktiklerini iktidara/güce yani strateji sahiplerine karşı kullanır. Günlük mücadelelerle durumu kendi lehine çevirmek için alışverişte veya işte (işten çalmak) küçük fırsatlar yakalayarak -küçük kurnazlıklarla ya da hilelerle- yaptığı eylemleri ile sistemin içine işler. De Certeau (2008:54) sistemsel olarak uygulayıcıları; yani üreticilerin (strateji sahiplerini) stratejilere sahip olduğu gibi tüketicilerin (zayıfların) de bir takım taktikleri sahip olduğunu söyler. Ve şunu ekler: “Sonuç olarak; zayıf olan, kendisine yabancı kendinden olmayan güçlerden çıkar sağlamak için çabalayandır” Bu taktiklerle erkin/güçlünün karşısında başarı elde edebilir.

Öte taraftan popüler kültürün gündelik olma hali kapitalist ekonomik ilişkiler içerisinde, günlük hayatın tekrarlamalı kısmına sermaye sahipleri de sız-

rak, bireyi de kendi çıkarlarına dahil eder. Modern yaşamın içinde fragmanlara ayrılmış yaşamlarımız egemenlerin stratejileri ile bu parçaların en küçük kısımlarını bile kültürel farklılıklar içerisinde değerlendirilip yeniden üretir. Kapitalist sistemler farklılıkları, kendi lehine çevirerek üstünlüklerini koruyarak konjonktürel olarak stratejilerini geliştirirler. Bunu reklamcılık sektörüyle ve ürün farklılıkları sunarak gerçekleştirir. Buna örnek olarak John Fiske (2012: 42) bu parçalanmışlığın içinde küçük bir detayı gözden kaçırmayarak bireyin kapitalist sistemlere karşı mücadelesini, ‘‘Kot pantolonu yırtmak olsun, beyazlatmak olsun, bir direniş taktiğidir; endüstrinin bunu üretim sistemine dahil etmesiyle başlı başına bir içine katma stratejisidir ‘‘ olarak ifade eder.

Gündelik hayat kavramı; toplumu ve aynı zamanda o toplumun kültürel kodlarını anlamak için ipucu olabilir. Gündelik olanı küreselliğin, devletin, tekniğin ve teknikliğin, kültürün (veya çözümlenmesinin), içine yerleştirmek gerekir. Gündelik hayat içerisinde verilen mücadeleler çoğu zaman ideolojilerden uzak ve çaresizlikten kaynaklanmıştır. İdeolojilerin başarısızlığı ya da insanlara ya da yönetenlerin benciliği sonucu oluşmuş dar yaşam alanları bir anlamda -izmlerin geldiği noktadır. Lefebvre’ye (2013:40) göre; ‘‘Gündelik hayat eleştirel çözümlenmesini somut anlamda ideolojileri de açığa çıkması açısından önemser bununda berabereinden bir özeleştiriyi getireceğini belirtir.’’

Gündelik hayatın karmaşık bir hal alması, moderniteyle birlikte değişen ihtiyaçlar ve tüketim biçimine paralel olarak günlük yaşama yansımalarıdır. Kültürel alan bu dönüşümlere göre tesir altında kalmıştır. Modernlikle paralel olarak anılan gündelik hayat ve gündelik hayatın dönüşümü kendisine pencerenin farklı bir perspektifinden bakılmasını zorunlu kılarak, kavram modern hayatla birlikte sorunsallaştırılmıştır.

Gündelik hayatın dönüşümünde kapitalist sistemlerin de müdahalesi kuşkusuz etkili olmuştur. Bu sistemler boş zaman veya çalışma zamanı diye zamanı dilimlere ayırıp, kategorize etmişlerdir. Boş zamanlarda ya da eğlence zamanlarında yapılan aktivitelerde homojenleşerek ya da gündelik hayatın içinde rutin hale gelerek kapitalist sisteme ya da kitle kültürüne dahil edilmiş olur.

1. ve 2. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle oluşan ortam ve neo-kapitalist sistemin, teknokrasinin artan iletişim aygıtlarıyla beraber gündelik hayata olan ilgiyi artmıştır. 1960 sonrası yıllara denk gelen hızlı değişimin sonucu ise gündelik hayatın popüler kültüre yoğun bir şekilde yaklaşması ile oldu. Bu dönüşüm sanat ve edebiyat gibi alanlara tesir ederek bireysel yaşamla güçlü bir etkileşim

içine girmiş oldu. Kısaca, popüler kültür de kültür endüstrisinin etkisiyle gündelik hayatın kültürüne dönüşmüştür. Popüler olana duyulan ilgi ve gereksinimler, özellikle de medyanın da etkisiyle baştan çıkarıcı sistematik bir şekilde yaratılan ve dayatılan arzularla beraber gündelik tüketici toplumunu oluşturur. Bu konuda Fiske (2012: 64) ‘‘Gündelik yaşam popüler kültür pratikleri tarafından oluşturulur’’ der.

Gündelik hayatın, kendi içerisinde barındırdığı çelişkiler, çatışmalar ve tutarsızlıklar da sanatsal zeminde ele alınarak yer almıştır. Birçok sanatçının ilgisini çeken bu kavram, belirgin bir şekilde, Sürrealistlerin, Dadacıların, Pop Art, Sitüasyonistlerin, Cobra grubunun, Fluxus’çuların ve hala günümüzde de devam eden sanat pratiklerine yansdığına tanık oluyoruz.

Gündelik hayat pratikleriyle gerçekleşen bu dönüşümlerinde dönemin zihinsel ve kültürel yapısını ifşa eder. Sanatçılar da tanıklıklarını, deneyimlerini aktararak ve gündelik hayatın içindeki çatlaklardan sızarak, kimi zaman sezgisel olarak kimi zaman da gözlemlerine dayanarak bir takım üretimlerde bulunurlar. Gündelik hayatın beslendiği siyasi, bürokrasi ve ideoloji gibi faaliyetler kendisini politikleştirir. Sanatçılar da kimi zaman dönemin hafızasını kendi politik eylemine ekleyerek üretimlerde bulunmuşlardır. Gündelik hayat pratiklerinin veya gündelik kullanım değeri olan önemsiz sayılabilecek nesnelere yeniden ele alınıp yorumlanmıştır. Bu nesnelere ya da gündelik hayat pratikleri eserinde yeni bir karaktere bürünürken zaman zaman ironik bir hal alır. Bununla birlikte sanatçıların müdahalesini eleştirel bir mekanizmaya ya da şikâyet mekanizmasına dönüşümünü göreceğiz.

1960 sonrasında geleneksel çalışma yöntemlerine karşın yeni sanat anlayışıyla ve sosyal hareketlerle birlikte ‘‘Avangard’’ terimi ve terimle birlikte de (sosyalistlerin özellikle gündelik hayatı devrimcileştirme çabaları) gündelik hayatı kesintiye uğratma stratejileri geliştirdiler. Avangard, radikal avangard veya neo-avangard terimleri sanatı gündelik yaşama yaklaştırma denemeleri ile yeni tartışmalara ve estetik yaklaşımlara neden olmuştur.

Bununla birlikte gündelik hayat normlarını sanatsal olarak tersine çevirerek deforme eden ya da gündelik hayatın maskesini indiren yapı-bozumcu eserlerle de karşılaşılabilir. Gündelik hayat ise rutin bir şekilde kendi çizgisini terk etmeden ve yörüngesinde ilerler. Bu konuda Roberts (2013:14) şunu ifade eder: ‘‘Sanat ve estetik deneyim kültürel üretimin demokratikleştirmesinin çıkarına ve bunun bir parçası olarak yeniden keşfedileceği yer veya yerler olarak inşa edilmiş ve savunulmuştur’’.

GÜNDELİK HAYAT VE SANAT İLİŞKİSİ

Günümüz sanatının değişimlerinin kökenlerini de genel olarak 19. yüzyıl geleneksel estetik yargılarının kırılmasına dayandırabiliriz. O dönemlerde sanat ve toplumsal hayat üzerine yazılan manifestolar, tartışmalara gündelik hayatın sanatta ele alınması sanat ve gündelik hayat ilişkisine yeni bir boyut kazandırdı. Sıradan olarak görünen gündelik hayatın sanat yapıtında gündelik hayatın direkt ya da dolaylı olarak ele alan çalışmalar oldu. Geleneksel estetik ve sanat anlayışının aksine sanat nesnesine toplumsal dinamiklere yönelen Dada ve Sürrealizm örneğinde olduğu gibi siyaset alanının çevresinde dolanan ve bu alana dokunarak perdelenmiş sistemi de eleştirerek gündelik hayata yeni pencere açarak bu alana daha fazla eğildi. Dada hareketinin bu tavrı zedelenen toplumsal değerlere karşı radikal eleştirinin de önünü açtı.

Moderniteyle birlikte yaşanan dönüşümün ya da gündelik hayatın örgütlenmesiyle kendini iyice belirginleştiren gündelik hayat, fotoğraf, medya ve benzeri görsel yayın araçlarıyla yeni bir görsel dille evlerimize, hayatlarımıza girdi. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. Yaşanan savaşları, sefaletleri, kazaları, özel anları, olayları ve gelişmeleri, televizyonların canlı yanında, yakinen tanıkları herkeste. Gözler önüne serilen gündelik hayatın çelişkileri ifşa olmaya başlamıştı artık. İnsanlar bu olayları kıyaslama, hayatı muhasebe etme, yaşamın temel kodlarına yeni bir değer kazandırarak gündelik hayat karşısında yeni bir tutum sergilemişlerdir. Sanat kültürel bir biçim olarak ve yeni bir bakış açısıyla konularını farklı bir perspektiften ele alma ihtiyacı duydu. Çünkü gündelik hayat tamamen kendimizi ifade ettiğimiz ilişkiler üzerinden kendimizi gerçekleştirdiğimiz fiziksel bir alandır. Sanatta 19 yüzyıldaki sanatsal gelişmeler gerçekliği yeniden yorumlayarak bu gerçek alandan ortaya çıkarak günlük hayatın çözümlenmesinde kendi metodolojik araçlarını kullanır.

Sanat, tıpkı sosyoloji ve felsefe alanlarında olduğu gibi yirminci yüzyılda somutlaşmış gündelik pratiklerin altında yatan yapıları odaklanır. Zamanın içinden ve zamanı nispetten filtreleyerek kendini gündelik hayattın içinde gerçekleştirir. Buna göre sanat da sanat eseri, izleyici ve sanat mekanı üçlemesinde gündelik hayattan adeta borç alarak, kendini günlük yaşamın içinde göstermeye çalışır. Sanatın gündelik hayatta bu güçlü dokunuşu çoğu zaman ideolojilerin uzanamadığı bunu başaramadığı yerlerde de kendisini gösterir.

İzlenimcilik

19.yüzyılda Fransa’da başlayan kendinden sonraki sanat akımlarını ciddi bir şekilde etkileyen Empresyonizm’de (İzlenimcilik) doğanın zamana bağlı olarak dönüşümünün ve duygusal izlerin önemi artırmıştır. Empresyonizm yeni görme biçimlerinin geliştirilmesi açısından ve sanatın kişiselleşmesinin adeta özel bir durumu haline gelmiştir. Buna bağlı olarak yaşamda görmenin gerçeklikle olan ilişkisi ve zihinsel süreçlere doğru yönelmesi bu dönemde farklı tepkilere yol açmıştır. Brecht’in iddia ettiği gibi: “Gerçeklik değiştiğinde, onu temsil edebilecek yöntemler de değişmek zorunda kalacak mı?” (Antmen, 2013:18).

Resim 1 Edouard Manet “Kırda Öğlen Yemeği” 1863, Tuval üzerine yağlıboya,

208x264 cm.

Modern sanatın başlarına rast gelen ve Empresyonist bir ressam olan Edouard Manet’in 1862 yılında bir pazar günü Seine Nehri kıyılarında Argenteuil’e yapılan bir geziden esinlendiği “Kırda Öğle Yemeği” ya da “Piknik” resmi o dönemde çok sert eleştirilere maruz kalmıştır. Eser dönemin gündelik yaşantısından bir anı temsil eder. Gündelik yaşama örnek sayılabilecek bu eser sanat çevrelerinde kabul görmemiştir ve toplum tarafından da kabul edilmemiştir. Bunun nedeni ise; dönemin modasına uygun giyinmiş erkeklerle resimde oturmuş vaziyete olan kadının çıplak olması idi.

Dada

Sanat ve gündelik hayat arasındaki sınırlar, ilk olarak Birinci Dünya Savaşı yıllarında Avant-garde hareket olan Dadaizm ve Sürrealizm ile incelmeye başlamıştır (Öğüt, 2008: 41). Dada sunulan düzene, sanatta veya hayatın içindeki sahtekârlığa ve sisteme karşı gelen hareketti. Gündelik yaşamın kültürel anlamda modern ideolojilerle birlikte umutsuzluğa sürüklenmesi, aynı zamanda kültürel bir akım olan Dadacılar ve Sürealistler için de modern gündelik hayat özel bir konuma sahiptir. Çünkü gündelik hayat yaşanan sefaletin ve sömürünün ana mekânıdır. Dadacılar gündelik hayatın dönüşümünün gerekliliğini savunmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı'nın sosyal yaşamda yarattığı çöküntü, yıkım, kaybolan değerler, otoritelere olan inancın zayıflaması ve sanatın bu otoritelerce meşrulaştırıcı olarak görülmesi ile yaratılan burjuva sınıfının değerlerine yaratıcı bir biçimde alay ederek saldırmışlardır.

Dadacılar gündelik hayattan alınmış nesnelere ve nesnelere kullanım değerini kaybederek yeni bir anlayış kazandırdı. Kolaj ve fotomontaj gibi tekniklerle de, resimli dergilerden eski mektuplardan, basın ilanı ve etiketlerden kesilen fotoğrafları bağlamından koparak ironik bir biçimde yeni bir düzenlemeyle manipüle ettiler.

Günümüz sanatında hala önemli bir şekilde etkisi devam eden Dada hareketi Birinci Dünya Savaşı başında sanat ve yazının genel kavramlarına karşı başkaldırı da söz konusuydu. Michel Sanouillet'a göre;

“Dadanın patlayıcı gücünü savaş olgusundan aldığı zira barış zamanında, sonuçta var olan toplumsal denge tarafından kabul edilmiş bir avangard içinde az ya da çok olağanlıkla yönlendirilmiş entelektüel yıkıcılık kalkışmaları, izin verilmiş sınırların dışına yayılmak ve komşu eğilimleri ilhak etmek üzere yol açtığı alt üst oluşları kendi hesaplarına kullanacaklardı.”(Sanouillet, 2000:304)

Resim 2 Marcel Duchamp, "Çeşme" (Pisuar), 1917, 33x42x52.

Marcel Duchamp, gündelik bir nesnenin kendi zamanına göre adeta zamanın dışına çıkararak olağandışı, bir biçimde sanatsal bir objeye dönüştürerek gündelik hayatın içinden çıkardı. Duchamp'ın sanayi ürünü hazır nesnesi "Pisuar" dönemin geleneksel sanat anlayışına ve estetik anlayışına oldukça uzaktı. Duchamp'ın bu endüstriyel hazır nesnesi "Pisuar"ı kişisel beğenisi ve tercihi sanat olan ile olmayanın sınırını zorlaması, gündelik hayata ait olan nesnenin dönüşümü estetik açıdan tartışmalara yol açmıştı.

Gerçeküstücülük

Fransa'da başlayan, Sürrealizm (Gerçeküstücülük) akımı, I. ve II. Dünya Savaşı sularında gelişmiş ve ortaya çıkmıştır. Gündelik hayat ve Sürrealizm ilişkisi Dada'dan farklı olarak Gerçeküstücüler gündelik hayatı pek telaffuz etmeden, dolaylı yaklaşımla ve gündelik yaşamın rutinlerine karşı akıldışı olanla tepki verdiler.

Freud'un bilinçaltı kuramlarını referans alan Sürrealizm bu nedenle daha bilimsel olduğu gibi, hayal gücünü zenginleştirerek ve gerçekliği sorgulayarak bilinç altı ya da bilinç ötesinin derinliklerine indi. Moderniteyle süregelen sosyal

baskılar, burjuva toplumuna ve kurumsal tahakküm altında olan birey sürrealistlere göre ne özgürdü ne mutluydu ne de yaşadığı tam anlamıyla bir gerçeklikti. İnsanlar ancak zihinlerini özgürleştirerek doğruyu bulabilirler. Zihnin sırları, bilinçaltında ve rüyalaradadır. Gardiner'ın da (2016:66) belirttiği gibi: "Sürrealistler, masalsı olana erişmenin ve arzunun gerçekleştirilmesinin evrensel bir insan yetisi olduğunu savunuyorlardı."

Chirico, resimlerinde yalnızlık, derin boşluklar, düş dünyası, rüya ve bilinçaltı gibi metafizik konularını ele almıştır. Chirico, "Aşk Şarkısı" (1914) adlı eserinde Sürrealistlere has bir özellikle birbiriyle ilişkisi olmayan ya da olmaması gereken yerde objeleri inşa edip yerlerini değiştirir. Apollon Başı ve Yunan mimarisine has yapıyı anormal ölçülerde resmedilmiş, eldiven, plastik top gibi gündelik hayattaki objeleri bir tiyatro sahnesi andıran mekanda bir araya getirir. Antik prestij ve gündelik nesnelere esrarengiz ve gerçek bilgi geçmişle gelecek arasında bilgiyle bir köprü kurar. (Resim 3).

Resim 3 Giorgio De Chirico, "Aşk Şarkısı" 1914, 73x59.1.

Pop Art

1960'lı yıllarda da sanatta Dada'nın etkisi devam niteliğindedi ve Öğüt'ün (2008: 41) de belirttiği gibi; "Duchamp'ın çalışmalarını desteklemiştir. Bu geniş sanatçı grubuna hâkim olan görüş, sanatın müzelerin elitist, mesafeli ve eskimeye yüz tutmuş atmosferinden kurtulması gerekliliği üzerinedir. Sanatın herkes tarafından anlaşılması mümkün olmayan ve kendine özgü bütün nitelikleri, özgünlüğü, teklifi ve bir şeyleri temsili son bulmuştur. Yüksek sanat bu meydan okuma karşısında böylece bir sınıfa olan hitabını ve aurasını yitirmiştir"

2. Dünya savaşı sonrası gelişen teknik olanaklar yenilenen endüstri ve sanat pazarının da şekillendiği yeni bir döneme girilirken bu gelişmeler de gündelik hayatı etkileyerek yeni bir tüketim kültürü meydana getiriyor. Germaner'in (1997: 10) belirlemesiyle: "Sanat da günlük yaşama yeniden dönüyordu. Tv, reklam, çizgi film, sinema vb. iletişim araçlarının çağdaş gerçekliğinin bilincine varan genç ressamlar, eğer istedikleri gerçekten yaşamın içine dalmaksa, ifade aracı olarak kitle iletişiminde kullanılan klişeleri ve imgeleri kullanmaları gerektiğine karar vermişler".

Öncüleri arasında Roy Lichtenstein, Andy Warhol, James Rosenquist, Tom Wesselmann, Jasper Johns, Roberth Rauschenberg, Richard Hamilton, Claes Oldenburg'un bulunduğu akım Dada ile olan yakın ilişkisinden dolayı başlangıçta Neo-Dada olarak da adlandırılan pop sanatında gündelik hayatı ele alan yapıtlar üretilmiştir (Özayten, 1992: 46)

Londra'da Whitechapel Galerisi'nde 1956'da açılan "This Is Tomorrow" sergisinde "Bugünün Evlerini Bu Denli Farklı, Bu Denli Cazip Kılan Nedir?" başlıklı eseri sergilenir. Sanatçı Pop sözcüğünü de yapıtta belirgin yer verir. Yapıt 1950'lerin gündelik yaşamına, tüketim kültürüne ve popüler kültüre açıkça göndermelerde bulunur. (Resim 4).

Resim 4 Richard Hamilton "Bugünün Evlerini Bu Denli Farklı, Bu Denli Cazip

Kılan Nedir?" 1956, Kolaj, 26x25 cm

Amerikalı sanatçısı Andy Warhol da kitle kültürüne ait objeleri, Brillo ve Campbell kutuları, Coca Cola şişeleri gibi seri üretim nesnelere tıpkı gündelik hayatın ritimleri ve tekrarı niteliğindeki gibi seri üretim eserleri ile Amerikan günlük yaşamını ve tüketim kültürünü yeniden yorumlamıştı. Warhol'un "Çarpmadan önce kapağı kapatın"(Pepsi Cola),(1962) Reklam sektörüyle kendi sanatının ilişkisinin örneklerinden sayılabilecek bir eseri. (Resim 5)

Resim 5 Andy Warhol "Close Cover Before Strinking" tuval üzerine Akrilik, 197cmx 137cm, 1962

Sitüasyonist Hareket

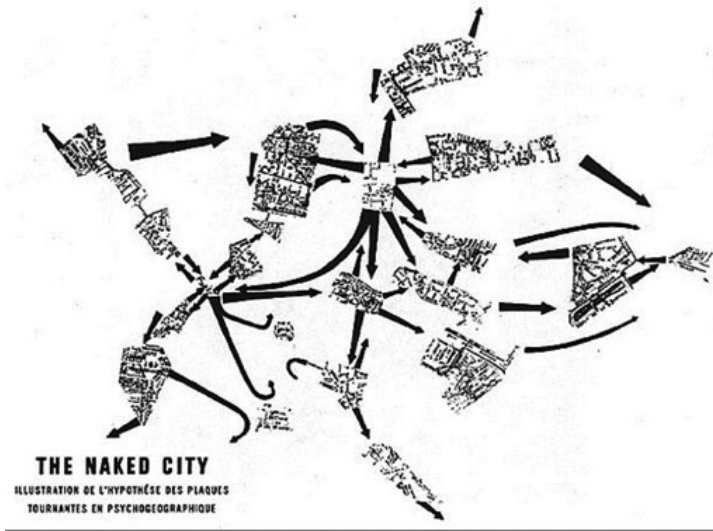
2. Dünya Savaşı sonrası oluşan siyasi gelişmeler, yeni kapitalist sistemin yarattığı metalaşma, hayal kırıklığı ve modernist anlayışın ya da toplumsal baskının tahakkümün gündelik hayatta yansımaları Sitüasyonist Enternasyonel (The Stuationist International), hareket tarafından gündelik hayatın radikal eleştirisi de sanatta pratik eylemlerle başkaldırı olarak ifade edildi.

Bu kuvvet (Situasyonistler) sanatla gündelik hayatı birleştirmeyi amaçlarken sanatı da gündelik hayatta katarak yaratıcı bir direniş biçimi sergilerler. 1967-1968 yıllarında neredeyse tüm Fransa'da yaptıkları etkili sert denilebilecek eylemlerle adlarını duyuran ve gündelik hayatta estetik, kültürel ve politik bir devrimi amaçlayan, fiili stratejilerde bulundular.

Avrupa kökenli 1956-1972 yılları arasında etkin enternasyonel muhalif SE tam olarak 1957'de İtalya'da kuruldu. Sitüasyonizmin beslendiği ideolojiler politikada anti-otoriteryen Marksizm ve anarşist sosyal demokrasi; sanatta ise Dada, Sürrealizm, Cobra, Lettrism ve Enternasyonel İmajinist Bauhaus olmuştur . (Yeşil, 2015)

Kitlesel başkaldırıcıyı teşvik eden, modern kültürün çıkmazlarına ve tahribatına karşı bir duruş sergileyen Sitüasyonistler'e göre iktidarlar tarafından bir takım kurallarla, gündelik hayatın her alanı kendi kontrol mekanizmalarıyla donatılmakta idi. Farkındalık yaratmanın yolunun ve gündelik hayatta sızıp alan (mekan) oluşturarak iktidarı yarattığı imajlarla ve dilsel aygıtlarıyla çeşitli manipülasyonlar yaratıcı, stratejik sanatsal müdahalelerle yalanlar üzerine kurulu bu sistemi dönüştürmeye mümkün olduğuna inandılar. Guy Debord'un da içinde bulunduğu bu hareket kapitalizmin araçsallaştırdığı ve bizi adeta saran içimize sinmiş olan gösteri toplumu idi.

Debord, esinlendiği sanatsal veya felsefi kaynaklara, yapıtlara oranla hedef büyüttü. Gündelik hayatın sıradan rutinlerinin karşısında devrimi açıklarken Gündelik hayatta devrim, tarihsel olana (ve her tür değişime) direncini kırarak şimdiden geçmişe egemen olacağı ve hayatın yaratıcı yanlarının rutin yanlarının üzerinde olacağı koşulları yaratacaktır. (Akt: Artun, 2011: 334)

Resim 6 Guy Debord, “Çıplak Kent Haritası”, Harita, 1957

Bauhaus ile Guy Debord (1957) kapitalist düzenin ya da iktidarların toplumsal yaşamı dizayn etmek için kullanılıyordu. Sitüasyonistlere göre harita demek bir anlamda, gündelik hayatın denetlenmesi idi. Kapitalist düzenin bir eleştirisi olan kesilmiş, Paris haritalarının insanların doğal yaşamlarını inşa eden öneren bir yeniden düzenlenmiş bir haritaydı.

Yayımlanan on dokuz paftalık Sitüasyonist Paris haritası ‘‘Çıplak kent’, akılcı, işlevsel, yönlendirici bir düzene sahip olan kentin, arzulara deneyci ve özgür davranışlara, toplumsal hareketlere, oyunsu yaratıcılığa, kısaca sanata ve şiire teslim olmasını ifade eder.(Debord, 1958:697-698 akt.Artun2011:31

Sonuç

Kavranması zor olan gündelik hayat sıradan olanla birlikte anılır. Ancak gündelik hayatı tanımlanmasının hangi ihtiyaçtan doğduğunun öğrenilmesi anlaşılmasına katkıda bulunur. Sıradan olan ve toplumsal gerçekliğin bir yansıması olarak algılanan gündelik hayat pratikleri önemli ve önemsiz bu iki veçhenin birbirinden ayrıştırılmasıyla değerlendirilmiştir. Gündelik hayatın bilimsel ve kültürel çalışmalar içerisinde yer alması kavramsallaştırılması çözümlerini kolaylaştırmamıştır. Çünkü gündelik hayat fiziksel ve gerçekliğin yaşandığı bir alan olarak güçlü bir rekabet alanı üretir.

Kapitalizm öncesi toplumlara göre kültür endüstrisinin etkisiyle de doğal akışından uzaklaşan gündelik hayat sanayi devrimiyle birlikte sistematik olarak dönüşüme uğramıştır. Moderniteyle birlikte oluşturulan haz nesnesiyle ve değişimin sonucu olarak tüketim kültürüne yaklaşan gündelik hayat kültürü kitlesel boyutta genişlemiştir. Bireyin gündelik alışkanlıklarının dönüşümü ve boş zamanın azalmasıyla kurtulmak istediği yük, iktidarlarca çeşitli yöntemlerle denetlenerek tahakküm altına alınmıştır. Bireyin gündelik hayatın içinde karşılaştığı problemlerle ilişkin geliştirdiği mücadele sonsuzluğa evrilirken gösterdiği refleksler baskıyı sadece azaltmıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında kültürel alanın ilgi odağı haline gelen gündelik hayat eleştirel boyutta kavrayışla anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna paralel olarak sanatsal zeminde de kendine epeyce yer bulan gündelik hayatın analizi yapılırken önemi savunulmaya çalışılmıştır. Sanatçılar için de çekim merkezi olmuştur. Gündelik hayatın derinliğinin farkına varan sanatçılar hem gündelik hayatı metamorfoza uğratarak eserlerinde dönüştürmüşlerdir hem de eleştirel yaklaşımlarda bulunmuşlardır.

Sanatçılar gündelik hayatın içinde oluşan çelişiklere pragmatik bir şekilde ele alarak sembolik ve kişilerarası ilişkileri algının kökleşmiş biçimini farklı bir açıdan kavramsallaştırmışlardır. Gündelik hayat içinde içselleşen aşınayı aşma çabası hem sanatta hem de sınırsız üretim teknikleriyle çok yönlü yeteneklerin ortaya çıkması ile gerçekleştirilmiştir. Marcel Duchamp’ın ‘‘Pisuar’ı’’ (1917)

sergilemesi bu anlamda gündelik hayatı da geleneksel sanat yöntemlerini de aşarak dışlanamaz olduğunu zamanla kabul ettirmiştir.

18. Yüzyıldan günümüze kadar gündelik hayata dahil olan durumları sanatsal olarak betimleyen/çözümleyen yapı-bozumcu eserler üretilmiş olup gündelik hayatın sıradan olayları sanatsal formlarla bağlamlarından koparılıp sanatın nesnesi/konusu olmuşlar.

Bu anlamda günümüz sanatının tarihsel kökenlerini de genel olarak 18. Yüzyılda başlayıp 19. Yüzyılda zirveye ulaşan sanat ve gündelik hayat arasındaki sınırların eritilmesi hareketleriyle geleneksel estetik yargılarının kırılmasına dayandırabiliriz. Özellikle 19. Yüzyılda sanat ve toplumsal hayat üzerine yazılan manifestolar, tartışmalara gündelik hayatın sanatta ele alınması sanat ve gündelik hayat ilişkisine yeni bir boyut kazandırmıştır.

Sonuç olarak sanat da diğer sosyoloji ve felsefe gibi disiplinlerde olduğu gibi gündelik hayat pratiklerinin altında yatan yapılara odaklanır. Zamanın içinden ve zamanı nispetten filtreleyerek kendini gündelik hayatın içinde gerçekleştirir. Buna göre sanat da sanat eseri, izleyici ve sanat mekanı üçlemesinde gündelik hayattan adeta borç alarak, kendini günlük yaşamın içinde göstermeye çalışır.

KAYNAKÇA

- Antmen, A. (2013). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. (5.Baskı) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Artun, A. (2011). Sanat Manifestoları. (Çev.Ufuk Kılıç) 2.Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları
- De Certeau, M. (2008). Gündelik Hayatın Keşfi -1 Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları. (Çev. Lale Arslan Özcan) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları,
- Fiske, J. (2012). Popüler Kültürü Anlamak. (Çev. Süleyman İrwan) İstanbul, Parşömen Yayıncılık.
- Gardiner, M. (2016). Gündelik Hayat Eleştireleri, (Çev.Deniz Özçetin, Babacan Taş demir ve Burak Özçetin 1.Baskı: Ankara, Heretik Basın Yayın.
- Germaner, S. (1997). 1960 Sonrası Sanat. (1.Basım), İstanbul: Kabalcı Yayın Evi.
- Lefebvre, H. (2013). Gündelik Hayatın Eleştirisi I. (Çev.Işık Ergüden) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2013). Gündelik Hayatın Eleştirisi II. (Çev.Ergüden Işık) (1.Baskı), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Öğüt, Ç., G. (2008). Popüler kültürün toplumsal etkileri ve Pop Sanat. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: DEÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Özayten, N. (1992). Batı'da Objeye Sanatı-Kavramsal Sanat-Post Kavramsal Sanat ve Türkiye'de 1965-1992 Yılları Arasındaki Benzer Eğilimler. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Gündelik Hayat Bağlamında Dönüşen Sanat

- Robert, J. (2013). *Gündelik Hayatın Felsefesi Devrimci Kuram ve Kültürel Kuramın Kaderi*. (1. Basım.) İstanbul: Doruk yayıncılık
- Sanouillet, M. (2000). *Dadacılığın Kökleri: Zürih ve New York*. (Hazırlayan: Enis Batur), (Editör, Aslı Kayabal (Sema Rifat) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Stavrides, S. (2016). *Kentsel Heterotopya*. (Çev.Ali Karatay) İstanbul:Sel Yayıncılık
- Veseley, D. (2014) *Sürrealizm, Mit ve Modernite*, Skop Dergi, (Çev.Nur Altınyıldız Artun) Sayı:6 <http://e-skop.com/skopdergi/surrealizm-mit-ve-modernite/1937> , [Ziyaret Tarihi: 22.03.2018]
- Yeşil, B. (2015) *Kapitalist Günlük Yaşamın Eleştirisi Olarak Sitüasyonist Hareket*. <https://etilen.net/kapitalist-gunluk-yasamin-elestirisi-olarak> [Ziyaret Tarihi: 21.3.2018]